

VISUOMENĖS LŪKESČIAI DĖL LIETUVOS KAIMO POLITIKOS KRYPTIŲ

Rasa Melnikienė, Dalia Vidickienė

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjamos pirmą kartą Lietuvoje naudojamo politikos planavimo metodo – Žaliosios knygos panaudojimo strateginių kaimo politikos kryptių formulavimui idėjos. Šis metodas sudaro galimybę į politikos vizijos ir strateginių kryptių kūrimo procesą įtraukti plačiąją visuomenę ir politikos formavimui pasitelkti ne tik siauro ekspertų rato sukauptas žinias, bet plačiosios visuomenės turimas neišreikštines žinias, kurios tampa vis svarbesnės kuriant poindustrinę žinių visuomenę Lietuvoje. Straipsnyje yra pateiktos teorinės žaliosios knygos naudojimo kaimo politikai formuoti prielaidos, apibendrinama visuomenės diskusijų dėl Žaliojoje knygoje „Lietuvos kaimo ateitis“ rezultatai. Visuomenės išsakytų idėjų pagrindu yra siūlomos kaimo politikos strateginės kryptys, užtikrinančios kompleksinį požiūrį į kaimo problemas bei apimančios svarbiausius kaimo žmonių poreikius. Daugiausiai dėmesio skiriama tokioms kryptims, kurios padėtų Lietuvos kaimui tapti vieta, kurioje gera gyventi, kurioje gyvendamas gali dirbti mėgstamą darbą, o taip pat kur norisi atvažiuoti laisvalaikio.

Pagrindiniai žodžiai: Žalioji knyga, kaimo politikos vizija, kaimo politikos strateginės kryptys.

Įvadas

Iki šiol įvairių Lietuvos ūkinio ir socialinio gyvenimo nacionalinių strategijų pirmasis variantas buvo kuriamas nedidelės ekspertų grupės, kuri savo siūlomas strategines kryptis pagrįsdavo stiprybių, silpnybių, grėsmių, galimybių (SSGG) analizės metodu. 2010 m. pirmą kartą Lietuvoje pamėginta pirmą strategijos kūrimo žingsnį žengti pasinaudojant kitu metodu – Žalioja knyga. Žemės ūkio ministerijos ir Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto iniciatyva buvo parengta Žalioji knyga „Lietuvos kaimo ateitis“, kviečianti visuomenę prisidėti prie Lietuvos kaimo ir kaimo politikos vizijos po 2013 m. formavimo.

Nepaisant gana skeptiško dalies žemės ūkio politiką formuojančių specialistų požiūrio į galimą Žaliosios knygos kaip kaimo politikos gairių formavimo instrumento naudą, diskusijos ir konsultacijos su visuomene vyko labai aktyviai ir produktyviai. Gauta beveik tūkstantis pasisakymų ir konkrečių pasiūlymų, kaip būtų galima patobulinti Lietuvos kaimo politiką. Jie padėjo išryškinti žemdirbius atstovaujančių organizacijų neišsakytas ir mokslinių tyrimų pagalba dar neatskleistas problemas, pasiūlė nemažą originalių

paramos priemonių ar jų įgyvendinimo mechanizmų. Džiugina ir tai, kad pilietiškai aktyvi Lietuvos visuomenės dalis laikosi labai panašių vertybinių nuostatų, kokias nurodo žymiausi kaimo politikos ekspertai, kalbėdami apie aukščiausią išsivystymo lygį pasiektų pasaulio valstybių naujausias kaimo raidos ir politikos tendencijas.

Apibendrinus gautus pasiūlymus ir komentarus išryškėjo, kokią Lietuvos kaimo ateitį įsivaizduoja pilietiškai aktyviausia Lietuvos visuomenės dalis, ir kokios politikos priemonės padėtų išspręsti opiausias šiandieninio Lietuvos kaimo problemas. Žaliosios knygos diskusijų pagalba žengtas pirmas žingsnis, reikalingas norint nuosekliai įgyvendinti strateginio planavimo procesą, – išsiaiškinti visuomenės lūkesčiai dėl Lietuvos kaimo politikos kryptių. Jie turėtų tapti politinėmis gairėmis formuojant naują Lietuvos kaimo raidos strategiją.

Tyrimo objektas – valstybinio reguliavimo kryptys ir priemonės, skirtos paspartinti Lietuvos kaimo raidą, padedančią Lietuvoje kurti poindustrinę žinių visuomenę.

Straipsnio tikslas – identifikuoti aktyviausios Lietuvos visuomenės dalies kaimo politikos viziją ir pasiūlyti visuomenės lūkesčius atitinkančias kaimo politikos strategines kryptis.

Tyrimo metodai. Tyrimas atliktas remiantis sisteminėmis ir holistine metodologijomis, panaudoti turinio analizės, analogijos, loginio palyginimo, indukcijos ir dedukcijos, mokslinės ir informacinės literatūros analizės metodai.

Žaliosios knygos, kaip vyriausybės dokumento, samprata ir paskirtis

Žalioji knyga, kaip specialus dokumentas, pirmą kartą buvo panaudotas Didžiosios Britanijos Parlamento 1967 m. (GREAT BRITAIN. PARLIAMENT. HOUSE OF COMMONS. Parliamentary Debates. 5th ser., v. 744, April 5, 1967, col. 245.). Žalioja knyga jį praminė Londono laikraščiai, nes dokumentas buvo publikuotas žaliais viršeliais. Tai buvo „trumpas Vyriausybės pozicijos išdėstymas, pateikiamas svarstyti visai tautai, prieš priimant galutinius politinius sprendimus“. (Ibid. v. 747, June 5, 1967, col. 651).

Šis dokumentas tapo pavyzdžiu, kaip turėtų vykti viešos diskusijos, inicijuotos konsultacinio Vyriausybės dokumento.

Vėliau Žalioji knyga buvo pradėta naudoti ir kitose šalyse. Ypač dažnai šio tipo dokumentu naudojamosi Australijoje, Airijoje, Kanadoje. Žalioji knyga šiose šalyse yra oficialus Vyriausybės dokumentas, kuriuo visuomenė informuojama apie planuojamas politinių sprendimų kryptis, kol jos dar svarstomos. Žaliojoje knygoje pristatomos naujovės, tai tik pirmas žingsnis, formuojant naujo įstatymo nuostatas ar strategines politikos kryptis, aptariamo objekto ateities *vizijos formavimo etapus*. Po konsultacijų su visuomene Žaliojoje knygoje pristatytos idėjos koreguojamos, kad labiau atitiktų visuomenėje vyraujančią nuomonę.

Politinių sprendimų viešo aptarimo procedūra gali būti pratęsta, ieškant suformuotos vizijos įgyvendinimo strategijos. Tada po Žaliojoje knygoje išsakytų idėjų aptarimo su visuomene žengiamas antrasis žingsnis – rengiamas kitas Vyriausybės dokumentas – Baltoji knyga. Joje Vyriausybės ketinimai dėl reformų būna pakoreguoti, atsižvelgiant į naują viziją, kuri gimė iš Žaliosios knygos pasiūlymų ir informacijos. Be to, numatomi naujajai vizijai įgyvendinti reikalingi politiniai sprendimai Baltojoje knygoje jau aprašomi konkrečiau, detalizuojami planuojami sprendimų būdai.

Pastaruoju metu Žalioji knyga pradėta plačiai naudoti Europos Sąjungoje (ES). Parengta Europos Komisijos, ji yra diskusijoms inicijuoti skirtas dokumentas, padedantis paskatinti debatus ir pradėti viešų konsultacijų procesą pasirinkta tema visoje Europoje. Europos Komisijos leidžiamos Žaliosios knygos paprastai pristato naujas idėjas ir/ar pagrindines problemas, iškilusias sprendžiant nagrinėjamą temą, ir yra skirtos paskatinti suinteresuotus asmenis ar organizacijas pareikšti savo nuomonę ir pasidalyti turima informacija. ES po Žaliosios knygos taip pat gali būti rengiama Baltoji knyga – oficialių pasiūlymų, kurie vėliau gali tapti teisės aktų pagrindu, rinkinys, ar komunikatas.

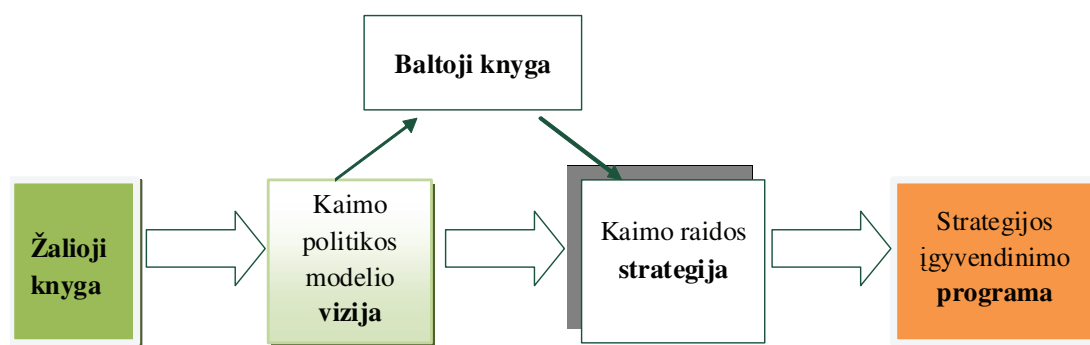
Pagrindinis Žaliosios knygos uždavinys – aptarti naujoves ir alternatyvius nagrinėjamos problemos sprendimo būdus. Tai daroma užduodant visuomenei klausimus ir pateikiant trumpą paaiškinimą, kodėl toks klausimas užduodamas, ir pristatant su klausimu susijusios problemos kontekstą. Klausimai formuluojami tikintis, kad į juos atsakančios organizacijos ar pavieniai asmenys pateiks ne tik savo nuomonę, kaip

tai daroma sociologinių apklausų metu, bet ir argumentus jai pagrįsti. Prašoma, kad atsakantieji į Žaliojoje knygoje keliamus klausimus pasidalytų su visuomene savo, kaip specialistų, žiniomis. Tokiu būdu atsakymai į klausimus, iškeltus Žaliojoje knygoje, leidžia integruoti valstybėje sukauptas žinias ir jas panaudoti, tobulinant valstybės tarnautojų siūlomus sprendimus. Įtraukus visuomenę į šio dokumento inicijuotas viešas diskusijas, atsiranda galimybė panaudoti įvairias šalyje sukauptas žinias, kurios dažnai taip ir lieka be tinkamo pritaikymo. Tai - specialių mokslinių tyrimų rezultatai, valstybės piliečių užsienio šalyse įgytas patyrimas, su aptariama tema tiesiogiai nesusijusių veiklos sričių pasiekimai, galintys pasiūlyti naujus sprendimo būdus Žaliojoje knygoje diskutuojamais klausimais, ir t.t.

Lietuvoje iki šiol buvo praktikuojama rengti tik Baltosios knygos tipo Vyriausybės dokumentus (pvz., Lietuvos aukštojo mokslo baltoji knyga, 1999; Lietuvos mokslo ir technologijų baltoji knyga, 2001; Lietuvos gynybos politikos baltosios knygos, 2002 ir 2006). Žalioji knyga Žemės ūkio ministerijos iniciatyva Lietuvoje 2010 m. buvo parengta pirmą kartą, remiantis kitų užsienio šalių ir ES patirtimi.

Poreikis rengti Žaliąją, o ne Baltąją knygą, kilo todėl, kad be galo sparčiai besikeičiančios visuomenės vertybės ir naujosios informacinės-komunikacinės technologijos reikalauja ne tik naujų strateginių sprendimų, bet apskritai naujos Lietuvos kaimo vizijos. Ji gali būti gyvybinga tik tada, kai atsižvelgiama ne tik į kaimo gyventojų, bet ir į miestiečių interesus.

Žaliojoje knygoje pateikiamais klausimais buvo norima sužinoti visuomenės vertybines nuostatas ir pagal jas išgryninti principinius valstybės siekius formuojant Lietuvos kaimo politiką po 2013 m. taip, kad ji būtų priimtina ne tik pavienėms lobistų grupėms. Kartu buvo siekiama pasinaudoti įvairių visuomenės sluoksnių, ypač miestiečių, kurie iki šiol buvo retai įtraukiami į kaimo politikos sprendimų priėmimo procesą, turimomis neišreikštinėmis žiniomis, atskleidžiant dabartinių paramos būdų trūkumus ir kuriant naujus veiksmingesnius paramos mechanizmus. Sukauptos asmeninės patirties dėka valstybės gyventojų neišreikštinės žinios tampa labai svarbios poindustrijoje žinių visuomenėje, o Žalioji knyga – vienas iš tinkamiausių instrumentų, padedančių šiomis žiniomis pasinaudoti.

KAIMO POLITIKOS SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESAS

Visuomenės pilietinis aktyvumas, reaguojant į prašymą prisidėti formuojant Lietuvos kaimo politiką

Žaliosios knygos „Lietuvos kaimo ateitis“ diskusijų ir konsultacijų su visuomene procesas vyko 2010 m. vasario-birželio mėnesiais. Atsakymai į klausimus, komentarai ir pasiūlymai buvo renkami naudojant trijų rūšių organizacines formas:

- Įvairiose Lietuvos vietovėse vyko Žaliosios knygos aptarimui skirti renginiai, prasidėję Žaliosios knygos „Lietuvos kaimo ateitis“ pristatymu vasario 10 d. Lietuvos Respublikos Seime. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas organizavo 5 renginius, skirtus konkrečiam Žaliosios knygos tematiniam skyriui aptarti. Vyko nemažai Lietuvos kaimo tinklo ir kitų organizacijų iniciatyva organizuotų renginių (Lietuvos mokslų akademijos, Lietuvos savivaldybių asociacijos, atskirų kaimiškų savivaldybių, kaimo bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų), po kurių buvo parengtas raštiškas organizacijos narių nuomonės apibendrinimas.

- Pasiūlymai buvo išsakomi Žemės ūkio ministerijos ir Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto svetainių Internetiniame forume.
- Žemės ūkio ministerijoje ir Lietuvos agrarinės ekonomikos institute buvo renkami raštiški pasiūlymai: organizacijų ir individualūs.

Į prašymą prisidėti formuojant Lietuvos kaimo politiką aktyviausiai reagavo šios visuomenės grupės:

teikdami individualius pasiūlymus:

- mieste gyvenantis jaunimas
- ekologinių kaimų propaguotojai
- mokslininkai

teikdami organizacijų pasiūlymus:

- savivaldybės
- žemdirbių organizacijos
- vietos veiklos grupės
- kaimo bendruomenės
- ekologinės pakraipos organizacijos
- švietimo ir mokslo organizacijos

Visuomenės aktyvumas, pasisakant pagal atskirus Žaliosios knygos skyrius ir klausimus, pateiktas 1 lentelėje.

1 lentelė

Visuomenės aktyvumas, atsakinėjant į Žaliosios knygos klausimus

Klausimas	Gauta atsakymų			
	Interneto forume	Iš organizacijų	Iš pavienių asmenų	Viso
1 skyrius. Nacionalinės Lietuvos kaimo politikos ypatumai po 2013 m.	73	116	57	246
Už kokių viešųjų prekių ir paslaugų sukūrimą reikėtų remti Lietuvos žemdirbius?	17	23	13	53
Kokius Lietuvos žemdirbių konkurencinius pranašumus reikėtų sustiprinti teikiant paramą?	12	22	10	44
Kokios rinkos reguliavimo priemonės būtų palankios Lietuvos žemės ūkiui?	12	23	9	44
Kaip paskatinti gamtai draugiškų ūkininkavimo būdų naudojimą?	13	27	17	57
Kaip sumažinti apleistų žemių plotus?	19	21	8	48
2 skyrius. Gyvenimo kokybės kaime ir mieste skirtumai	38	92	46	176
Pagal ką turėtų būti skirstomos Lietuvos savivaldybės, norint teisingiau parinkti paramos kaimui prioritetus?	6	20	7	33
Dėl kokių paslaugų trūkumo žmonės nenori gyventi Lietuvos kaime?	17	29	21	67

Kaip patobulinti teritorijų planavimo procesą, kad būtų suderinti valstybės, savivaldybių ir kaimo bendruomenių interesai?	6	22	6	34
Kokią galią, priimant sprendimus dėl paramos kaimui, reikėtų suteikti vietos veiklos grupėms ir kaimo bendruomenėms?	9	21	12	42
3 skyrius. Kaimo politikos nauda vartotojams	35	63	36	134
Kokie nauji paramos teikimo būdai galėtų ne tik paremti kaimą, bet ir paskatinti viso Lietuvos ūkio ir visuomenės raidą?	14	21	14	49
Kokios paramos reikia, kad vartotojas galėtų nusipirkti, o žemdirbiai be tarpininkų parduoti savo ūkyje pagamintus produktus vartotojams?	10	22	13	45
Dėl kokių technologijų naudojimo ir produktų gamybos bei pardavinėjimo tvarkos turėtų būti tariamasi su visuomene?	11	20	9	40
4 skyrius. Nepageidautini kaimo politikos efektai	13	20	12	45
Kokius nepageidautinus efektus sukėlė kaimo ir žemės ūkio politikos priemonių taikymas Lietuvoje? Ką būtina pakoreguoti, norint jų išvengti (ar bent sumažinti)?	13	20	12	45
5 skyrius. Kartų kaitos problemos	48	110	43	201
Kiek Lietuvai svarbu, kad žemės ūkis remtųsi šeimoms ūkiais?	11	28	17	56
Kaip užtikrinti sklandų šeimoms ūkių perimamumo procesą, sprendžiant paveldėjimo ir bendrosios nuosavybės problemas bei nustatant ūkininkavimui reikalingų žinių minimumą?	7	18	5	30
Kokios priemonės paskatintų jaunas šeimas kurtis kaime?	11	27	11	49
Kaip būtų galima paskatinti naujų darbo vietų kūrimą kaime?	7	21	3	31
Kodėl Lietuvoje nesisteigia kitose šalyse populiarios pensininkų bendruomenių gyvenvietės?	12	16	7	35
6 skyrius. Gyvenimas vertybes puoselėjančiame kaime	35	107	44	186
Kokių kaimo istorinių, kultūrinių ir gamtos vertybių puoselėjimas Lietuvoje remiamas nepakankamai?	5	22	9	36
Kaip visuomenė galėtų būti įtraukta į veiklos saugomose teritorijose reglamentavimo procesą ir apsaugos tikslų įgyvendinimą?	6	19	8	33
Kokios priemonės padėtų etnografinius kaimus ir dvaro sodybas padaryti gyvybingus ir naudingus visuomenei?	6	21	8	35
Kokios priemonės padėtų sparčiau plėtoti ekologinių technologijų naudojimą žemės ūkyje ir kaimo sodybose?	8	19	7	34
Ar tikslinga ekologines darbo vietas ir ekologinę architektūrą pirmiausia skatinti saugomose ir kurortinėse teritorijose?	10	26	12	48
Viso atsakymų	242	508	238	988

Pirmosios lentelės duomenys rodo, kad atsakymai pagal Žaliosios knygos klausimus pasiskirstė gana tolygiai. Daugiausiai dėmesio sulaukė temos apie nacionalinius Lietuvos kaimo politikos ypatumus po 2013 m. ir kartų kaitos problemas.

Kadangi pasiūlymus teikė tiek pavieniai asmenys, tiek ir gausios savo narių skaičiumi organizacijos, kiekybinę jų analizę, kaip tai daroma atliekant sociologines apklausas, yra negalima. Didelė dalis individualių pasiūlymų ir komentarų teikėjų, ypač internetiniame forume, nenurodė savo amžiaus ir/ar gyvenamosios vietos, o organizacijos nepateikė diskusijose dalyvavusių savo narių amžiaus charakteristikų, todėl pateikti kiekybinių proporcijų, kokia dalis pasisakiusiųjų laikosi konkrečios nuostatos ar pritaria kuriai nors kaimo politikos kryčiai arba priemonei, daugeliu atvejų neįmanoma. Tačiau apibendrinant pasisakymus turinio analizės metodu išryškėjo, kad dauguma pasisakiusiųjų buvo ganėtinai vieningi dėl pagrindinių pagedaujanų Lietuvos kaimo raidos tendencijų.

Žaliosios knygos diskusijose suformuota kaimo politikos vizija

Pagal gyventojų sudėtį Lietuva yra urbanistinė šalis (mieste jau ilgą laiką gyvena 2/3 visų gyventojų), tačiau pasisakymai Žaliosios knygos diskusijose rodo, kad vyksta kaimui palankūs vertybiniai pokyčiai, formuojantys teigiamą požiūrį į gyvenimą kaime ir siekį maitintis Lietuvoje pagamintais maisto produktais. Ekologija nebėra tik vienas iš daugelio visuomenės viziją atitinkančių kaimo politikos aspektų, ekologinės idėjos, ekologinis mastymas persmelkia visus pasiūlymus, gautus Žaliosios knygos diskusijose. Tai rodo, kad pilietiškai aktyviausios Lietuvos visuomenės dalies lūkesčiai, susiję su kaimo politikos sprendimais, visiškai atitinka tiek pasaulio (Diakosavvas, 2006; Herrschel, 2005; Johnson 2001; Knickel, Renting, 2000; Kostov, Lingard, 2001; Kraybill, Kilkeny, 2003; Marsden, 2006; O'Conner et al, 2006; Storti ir kt., 2004), tiek ir Lietuvos (Atkočiūnienė, 2008; Jaisaitis, 2008; Melnikienė, Vidickienė, 2008; Svirskis,

2008) kaimo politikos ekspertų nurodomas išsivysčių valstybių kaimo ir kaimo politikos raidos kryptis. Dauguma gautų pasiūlymų taip pat sutampa su pasaulyje politikos kryptis diktuojančios Ekonominės plėtros ir bendradarbiavimo organizacijos propaguo-

jamos „į vietovę orientuotos“ kaimo politikos paradigmos teiginiais (OECD, 2005; OECD, 2006 a ir b). Pagrindiniai naujosios „į vietovę orientuotos“ kaimo politikos paradigmos skirtumai nuo tradicinės šakinės kaimo politikos paradigmos pristatyti 2 lentelėje.

2 lentelė

Šakinės ir „į vietovę orientuotos“ kaimo politikos paradigimų skirtumai

	Šakinė	„Į vietovę orientuota“
Pagrindinis reguliavimo objektas	Žemės ūkis	Visi kaimiško regiono ūkio sektoriai
Tikslas	1. Šalies konkurencingumo didinimas, eksportuojant žemės ūkio produktus. 2. Šalies viduje – žemdirbių ekonominės būklės artinimas prie darbuotojų pramonėje;	Kaimiško regiono konkurencingumas, vietinių išteklių panaudojimas ir jų vertės didinimas
Pagrindinis reguliavimo instrumentas	Subsidijos	Investicijos
Veikiantys subjektai	Nacionalinė valdžia ir žemdirbiai	Visi valdžios lygmenys, vietos aktyvistai, NVO

Pagal OECD, 2006 a.

Pasisakiusieji diskusijose pabrėžė, kad gyventi kaime ar mieste – savanoriškas pasirinkimas, to daryti šiandien neverčia ekonominės sąlygos ar socialinės normos. Dabartiniame Lietuvos kaime vis dar yra tokių problemų, kurios dažnai nusveria jaunimo pasirinkimą, kur jiems gyventi, miesto naudai. Todėl, jų nuomone, tik kompleksinis požiūris į esminius kaime gyvenančių žmonių poreikius formuojant kaimo politiką gali sustabdyti „sodybų tuštėjimo metą“ ir paskatinti Lietuvos kaimo atgimimą. Priešingu atveju,

kaimo politikos priemonėmis nesugebėjus pašalinti kurios nors esminės problemos, kaimiškos teritorijos darysis vis labiau nepatrauklios, nepaisant gausaus žemdirbių rėmimo.

Glaustai apibūdinta Lietuvos kaimo ateities vizija, išsakyta per Žaliosios knygos svarstymus, ir apimanti esminius kaime gyvenančių žmonių poreikių parametrus, svarbius formuojant šiuolaikinę kaimo politiką, atrodytų taip:

Lietuvos kaimas - tai vieta:

- kurioje gera GYVENTI,
- kurioje gyvendamas gali DIRBTI mėgstamą darbą,
- kur norisi ATVAŽIUOTI LAISVALAIKIU.

Aptarsime, kokios strateginės kaimo politikos kryptys galėtų papildyti 2007-2013 m. laikotarpiui numatytas paramos priemones arba koordinuoti jas tarpusavyje, ir taip paspartinti visuomenės pageidaujamos Lietuvos kaimo ateities vizijos įgyvendinimą, nukreipiant paramų lėšų srautus į nepakankamai iki šiol paremtas sritis.

Vietos, kurioje gera gyventi, vizijos įgyvendinimas

Žaliosios knygos diskusijose buvo pabrėžiama, kad norint, jog Lietuvos kaimas išliktų gyvybingas

ir nuolat atsinaujintų, labai svarbu, kad jame liktų gyventi jaunimas. Todėl kaimo politikos priemonės turi būti orientuotos į jaunimo vertybes ir poreikius, nulemiančius, kokiose sąlygose jie norėtų gyventi. Nepatenkinus šių sąlygų, sunku tikėtis, kad jauni žmonės, ypač kelis metus pasimokę mieste, sugrįš gyventi į kaimą, kai yra galimybė likti mieste.

Apibendrinant pasisakiusiųjų Žaliosios knygos diskusijose nuomonę, formuojasi tokios strateginės paramos Lietuvos kaimui kryptys, skirtos palengvinti visuomenės vizijos apie gyvenimo kaime sąlygas įgyvendinimą:

1 kryptis. Kaimo gyvenviečių pritaikymas šiuolaikiškiems jų gyventojų poreikiams

Daugelis pasisakiusiųjų kėlė problemą, kad niekas nesirūpina kaimų ir miestelių išplanavimo pritaikymu naujai besisteigiančių žemdirbių ūkių ir verslo įmonių bei besikeičiančio gyvenimo būdo reikmėms. Kolūkinei santvarkai pritaikytas kaimo gyvenvietės išplanavimas darosi vis labiau nepatogus ir neekonomiškas.

Taip pat buvo akcentuojama, kad dabartinis kaimo būsto fondas, maži sodybai skirti sklypai netenkina jaunimo ir aukštos kvalifikacijos specialistų poreikių. Jų nuomone, kad artimiausiu metu kaime imtų kurtis jaunos šeimos, atvyktų geresni specialistai, turi būti taikoma valstybės parama. Tai susiję ne tik su finansinės paramos poreikiu, bet ir su sklypų naujų namų statybai trūkumu kaimo vietovėse.

Igyvendinant šią strateginę paramos kryptį būtų tikslinga naudoti tokias visuomenės pasiūlytas priemones:

- Panaudoti žemės konsolidacijos projektus kaimo gyvenviečių išplanavimo tobulinimui. Turi atsirasti galimybė kaimų plėtrai, prie kaimų žemės ūkio paskirties žemėje formuojant žemės sklypų kvartalus, skirtus gyvenamajai statybai. Siūloma apie juos viešai informuoti regioninėje ir nacionalinėje spaudoje, kviečiant įsikurti šioje teritorijoje.
- Parengti ir įgyvendinti priemones apleistų sklypų bei pastatų panaudojimo gerinimui ne tik žemės paskirties žemėje, bet ir kaimo gyvenvietėse.
- Kaimiškose savivaldybėse sukurti būsto fondą, kad aukštos kvalifikacijos specialistai, atvykstantys dirbti į kaimą, galėtų išsinuomoti sau butą ar namą.
- Teikti lengvatines paskolas arba dalinę negrąžintą paramą jaunimui ir aukštos kvalifikacijos specialistams, kaime įsigyjantiems, stantiems ar modernizuojantiems būstą.
- Teritorinio planavimo dokumentuose numatyti zonas, tinkamiausias naujų ekologinių kaimų kūrimuisi.

2 kryptis. Paslaugų prieinamumo kaimo gyventojams didinimas

Kaip vieną iš svarbiausių dalykų, atgrasančių nuo gyvenimo kaime, pasisakiusieji nurodė paslaugų vaikams trūkumą. Trūksta vaikų darželių, mokyklos vis tolsta nuo gyvenamosios vietos, vaikams sudėtinga grįžti namo, jei nori dalyvauti kokiuose nors užsiėmimuose po pamokų. Dalis pasisakiusiųjų mano, kad kaimo mokyklose daug žemesnė mokymo kokybė, todėl nenorėtų, kad jų vaikai ten mokytųsi. Taip pat pabrėžiama, kad kaimo gyventojai labai pasigenda pagrindinių sveikatos priežiūros paslaugų (šeimos gydy-

tojo, dantisto, ginekologo), vaistinės. Mažiau pasiturintiems atokesnių kaimo vietovių gyventojams kyla problema važinėti į darbovietę kitoje vietovėje. Tai susiję su nemažomis išlaidomis transportui, o, kai kuriais atvejais, ir su transporto priemonės neturėjimu, tampant priklausomu nuo viešojo transporto. Vien dėl to atokesniuose kaimuose daugėja ilgalaikių bedarbių skaičius. Dalyje pasisakymų keliami analogiška problema dėl atokių kaimų gyventojų būtinybės važinėti į miesto sveikatos apsaugos ir socialines įstaigas, viešųjų paslaugų, į kultūrinius ir sporto renginius, treniruotes, apsipirkti ir pan., pabrėžiant, kad lyginant su miestiečiais tokių kaimų gyventojai yra daug nepalankesnėje padėtyje, ir parama šių problemų sprendimui būtų socialiai teisinga.

Siekiant minėtas paslaugas padaryti kaimo gyventojams labiau prieinamomis, visuomenė siūlė ieškoti inovatyvių būdų, labiau orientuojant paramą į organizacinius šios problemos sprendimus. Apibendrinus pasiūlymus išryškėjo 3 galimi priemonių blokai:

- Parengti ir įgyvendinti programą „Mobilios paslaugos kaimo gyventojams“. Parama būtų reikalinga mobilių paslaugų kaimo vietovėse organizatoriams ir teikėjams (sveikatos tikrinimas, vaistinė, biblioteka, kitos viešosios paslaugos, konsultacijos). Teikėjams galėtų būti kompensuojamas važinėjimo po kaimus išlaidos, finansuojamas dėl kilnojamo paslaugos pobūdžio reikalingos papildomos įrangos įsigijimas. Taip pat reikalinga finansinė parama mobilių paslaugų koordinatorių darbo išlaidoms padengti, jei norime, kad tokių paslaugų teikimas būtų reguliarus. Programos „Mobilios paslaugos kaimo gyventojams“ parengimas ir įgyvendinimas galėtų būti viena iš LEADER metodo veiklų. Organizuoti šios programos įgyvendinimą galėtų imtis vietos veiklos grupės.
- Remti organizacines priemones, padedančias kompensuoti viešojo transporto trūkumą ir sumažinti kaimo gyventojų transporto išlaidas. Siūloma remti kaimo bendruomenių projektus, kurie padėtų suorganizuoti kolektyvinės transporto priemonės, savotiškų „geltonųjų autobusiukų“, naudojimą pagal kaimo gyventojų grupių poreikius. Jie galėtų būti naudojami vaikų vežiojimui į papildomus užsiėmimus, suaugusiųjų kaimo gyventojų vežiojimui į miestą dirbti ar viešųjų paslaugų, į įvairius renginius ir t.t. Organizacinio proceso išlaidos galėtų būti remiamos LEADER metodo kryptyje.
- Teikti paramą privačių darželių, dienos centrų ir mokyklų, sveikatos priežiūros bei socialines paslaugas teikiančių įmonių, veikiančių kaimo vietovėse, ypač atokiose, steigėjams.

Antrame etape, siekiant dar labiau suvienodinti Lietuvos gyventojų galimybes pasinaudoti jiems reikalingomis paslaugomis, paslaugų prieinamumo kaimo gyventojams problema turi būti sprendžiama atlikus miestelių, kurie yra paslaugų ir prekybos centrai tinklo išdėstymo Lietuvoje analizę ir parengus specialią jų patogaus išdėstymo programą.

3 kryptis. Nevyriausybinų organizacijų įvairovės ir jų iniciatyvų kaimo vietovėse skatinimas

Pasisakiusieji diskusijose pageidavo, kad skatinant iniciatyvas „iš apačios“, būtų siekiama paramos lėšų sklaidos. Šiuo metu daugiausiai paramos tenka kaimo bendruomenėms, nors jos neretai atstovauja tik nedidelę kaimo gyventojų dalį ir niekuo nesiskiria nuo kitų asociacijų, narystės pagrindu jungiančių iniciatyvų žmonių grupę. Be to, dabartinėse gyvenvietėse vis labiau ryškėja jų gyventojų vertybinių nuostatų, interesų ir siekių skirtumai. Susikirtus esminėms vertybėms, dalis bendruomenės aktyvistų pasitraukia iš veiklos, ir dėl to kaimas praranda galimybę įgyvendinti daug naudingų iniciatyvų. Siūloma, taikant LEADER metodą, skatinti nevyriausybinų organizacijų įvairovę ir taip padidinti visuomeniškai aktyvių žmonių skaičių bei sulaukti daugiau projektų, padedančių naujais aspektais gerinti ne tik kaimo, bet ir visos Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybę.

Ypatingai buvo pabrėžiamas tokių iniciatyvų trūkumas:

- Nenorą gyventi kaime didele dalimi, ypač jaunimo tarpe, nulemia laisvalaikio užsiėmimų trūkumas. Neužimtas laisvalaikis taip pat yra viena iš svarbiausių priežasčių, skatinančių neigiamus socialinius reiškinius (alkoholizmą, narkotikų naudojimą, asocialų elgesį ir pan.). Sekant Vakarų valstybių pavyzdžiu reikėtų pradėti remti pozityvios laisvalaikio veiklos organizatorius kaimo gyvenvietėse. Kaime gyvena daug žmonių, galinčių pamokyti vaikus ar suburti grupes pagal pomėgius, kurių nariai būtų mokomi ar tarpusavyje dalintųsi įvairiomis turimomis žiniomis apie meninę ir dalykinę saviraišką priemonės, rengtų įvairias sporto varžybas, mokomąsias stovyklas ir t.t. Parama, padedanti tokioms iniciatyvoms, suvaidintų svarbų vaidmenį užimant kaimo gyventojų laisvalaikį pozityvia veikla. Siūloma paremti pagal pomėgius suburtas grupes, kitas nevyriausybines organizacijas, kompensuojant dalį organizacijos veiklos išlaidų, sumokant mokytojams ir treneriams bent simbolinį mokesťį ir pan.
- Senstant visuomenei Lietuvoje daugėja vienišų pensininkų skaičius. Atsiradus nors nedidelei paramai, imtų steigti pensininkų bendruo-

menės, įsikuriančios gyventi kaime. Tokių bendruomenių kūrimasis ne tik paskatintų dalį labiau išsilavinusių pensinio amžiaus miesto gyventojų persikelti į kaimą ir susikurti sau kokybiškesnį gyvenimą, gelbstintį nuo vienatvės, bet ir padėtų sukurti papildomų darbo vietų vietiniams gyventojams, pagyvintų vietinę rinką ir kultūrinį gyvenimą. Siūloma teikti paramą pensininkų bendruomenių gyvenvietės steigimo organizacinėms išlaidoms padengti ir dalinai kompensuoti jų gyventojų išlaidas gyvenvietę aptarnaujančių sveikatos apsaugos bei socialinių darbuotojų paslaugoms apmokėti bei bendrą erdvių kūrimui. Tai valstybei kainuotų pigiau, nei teikti socialines paslaugas į namus atskirai gyvenantiems žmonėms ar išlaikyti juos senelių namuose.

Kaimo, tampančio vieta, kurioje gyvendamas gali dirbti mėgstamą darbą, vizijos įgyvendinimas

Nors Lietuvos kaimas tampa vis patrauklesne vieta gyventi, čia gyvenantieji susiduria su darbo vietų trūkumu. Vieniems apskritai sunkiai sekasi rasti darbą, kitiems tenka susitaikyti su situacija, kai tenka dirbti nelabai mėgstamą darbą, renkantis iš to, kas yra siūloma. Ypač jautriai į tai reaguoja aukštesnio išsilavinimo asmenys ir jaunimas. Todėl darbo vietų kaimo gyventojams pasiūlos didinimas ir pagalba plėtojant smulkų verslą, padedanti savarankiškai susikurti darbo vietą, išlieka ypač aktualiomis kaimo politikos sritimis ir ateityje.

Siekiant, kad Lietuvos kaimas taptų vieta, kurioje gyvenantys žmonės gali ne tik užsidirbti pragyvenimui, bet ir dirbti mėgstamą darbą, iš pasisakymų Žaliosios knygos diskusijose susiformavo tokios strateginės paramos Lietuvos kaimui kryptys:

4 kryptis. Šeimoms ūkių gyvybingumo stiprinimas

Pasisakiusiųjų nuomone, Lietuvos kaimas gali išlikti gyvybingu tik tuo atveju, jei didžioji dalis jo gyventojų bus vienaip ar kitaip susiję su žemės ūkiu ir jausis atsakingi už kaimiškų vietovių gamtinių išteklių išsaugojimą ateities kartoms. Dauguma teigė, kad tai įmanoma tik tuo atveju, jei vyraus šeimos ūkiai, besirūpinantys ne vien savo veiklos pelningumu. Todėl siūloma valstybės paramą sutelkti į tokių sąlygų sudarymą, kad net ir nedideli šeimos ūkiai būtų pajėgūs išlikti ir patrauklūs paveldėti kaip darbo vietos ir pajamų šaltinis.

Įgyvendinant šią strateginę paramos kryptį būtų tikslinga naudoti tokias visuomenės pasiūlytas priemones:

- Aiškiai reglamentuoti ne tik šeimos ūkio sąvoką, bet ir šeimos narių nuosavybės teises, darbo stažo, pensijos, mokesčių apskaičiavi-

mo tvarką, kitas teises, pvz., šeimos ūkio produkcija turgavietėje prekiaujantis sutuoktinis laikomas tarsi pašaliniu asmeniu, nes ūkis registruotas ne jo vardu.

- Reglamentuoti šeimos ūkio paveldėjimo mechanizmą. Reikėtų parengti išsamią kitų šalių ūkio paveldėjimo praktikos studiją ir pasiūlyti visuomenės aptarimui keletą labiausiai Lietuvos kultūrinės tradicijas ir dabartinius jaunimo bei pensininkų poreikius atitinkančių alternatyvų.
- Taikyti du ūkių konkurencingumo skatinimo modelius. Vienas modelis turi būti skirtas ūkiams, konkuruojantiems rinkoje mažiausiomis produkcijos gamybos sąnaudomis, besiorientuojantiems į standartinės produkcijos, skirtos tolesniam perdirbimui gamybą. Šis modelis labiausiai tinka stambiems ūkiams. Paremiant tokius ūkius svarbu atsižvelgti į tai, kad šis konkuravimo modelis remiasi žemės ūkio gamybos mechanizavimu, kuris mažina užimtųjų ūkyje skaičių, ir produktyvumo didinimu bei produkcijos savikainos mažinimu. Tokiems ūkiams labiausiai reikia paramos priemonių, padedančių modernizuoti žemės ūkio gamybos procesą. Antrasis modelis labiausiai tinka smulkesniems ūkiams, konkuruojantiems išskirtine produkcija. Šie ūkiai siekia padidinti savo pajamas pratęsdami žemės ūkio produktų perdirbimo ūkyje procesą ir pateikdami rinkai galutinį vartotojui skirtą produktą. Tokiems ūkiams yra būtina parama logistikai, perdirbimo bei pakavimo įrangai, pardavimo vietų sukūrimui, rinkodarai. Investicinės paramos prašantys ūkiai turėtų deklaruoti, kurį konkuravimo būdą jie renkasi, ir būtų remiami tam konkuravimo modeliui labiausiai tinkamomis priemonėmis.

5 kryptis. Ekologiškų produktų artinimas prie vartotojo

Žaliosios knygos aptarimuose buvo stebimasi, kodėl Lietuvos ekonominė ir socialinė politika iki šiol beveik neskatina išnaudoti pasaulyje sparčiai plintančių „žaliosios revoliucijos“ idėjų. Kryptinga parama, skatinanti ekologinę gamybą ir gamtai draugišką gyvenimo būdą, bei intensyvus ekologiškai švarios Lietuvos įvaizdžio kūrimas leistų Lietuvai nesunkiai tapti vienu iš ES šalių-lyderių šioje srityje. Tokia specializacija atneštų visokeriopą naudą Lietuvos gyventojams, nes atsivertų galimybė ne tik išnaudoti Lietuvoje didesnę perspektyvą turinčią pelno gavimo nišą, bet ir pagerinti visuomenės sveikatą, socialinius santykius, kraštovaizdį bei aplinkos būklę.

Diskusijose daug kas nurodė, kad parama nedideliams šeimos ūkiams, užsiimantiems ekologiškų produktų gamyba, šiuo metu taip pat būtų veiksmingiausia priemonė, jei norime pristabdyti spartų Lietuvos kaimo gyventojų užimtumo žemės ūkyje mažėjimą. Ši paramos kryptis daugumoje pasisakymų nurodoma kaip perspektyviausia ar net vienintelė priemonė artimiausioje ateityje galinti padėti išlikti konkurencingam visam Lietuvos žemės ūkiui. Tačiau buvo akcentuojamas paramos priemonių poreikis ne tiek gamybos, kiek kitose pridėtinės vertės kūrimo grandinėse, kartu darant įtaką ekologiškų produktų paklausai Lietuvoje.

Įgyvendinant šią strateginę paramos kryptį būtų tikslinga naudoti tokias visuomenės pasiūlytas priemones:

- Kurti pasaulyje Lietuvos, kaip ekologiškai švarios valstybės, įvaizdį.
- Suformuoti atskirą paramos priemonę, skirtą remti ekologiškų produktų logistikos paslaugų teikėjus ir ekologiškų produktų rinkodaros projektus.
- Remti visuomenės švietimo apie sveiką mitybą projektus.
- Palaipsniui pereiti prie maitinimo ekologišku maistu vaikų darželiuose, mokyklose, ligoninėse.

6 kryptis. Verslo sąlygų kaimo vietovėse gerinimas

Sąlygos verslui kaime daug mažiau palankios nei mieste ir jų gerinimas, diskutavusiųjų nuomone, būtų daug efektyvesnė paramos priemonė, nei pagalba individualių verslų steigimui. Pasisakiusieji Žaliosios knygos diskusijose pabrėžė, kad darbų sezoniškumas neužtikrina samdomų darbuotojų užimtumo ištisus metus ir pakankamų pajamų pragyventi. Sezoninis darbų žemdirbystėje pobūdis kelia problemas ne tik dirbantiesiems, bet ir darbdaviams, nes derliaus nuėmimo metu Lietuvos kaime jau pasigendama darbuotojų. Taip pat šiuo metu daug kaimo gyventojų iniciatyvų išnaudoti papildomą galimybę užsidirbti lieka neįgyvendintos dėl nelanksčių apmokestinimo sąlygų. Ypač buvo akcentuojamas nepakankamas galimų smulkaus verslo nišų išnaudojimas teikiant kaimo turizmo paslaugas, pageidaujama turėti galimybę įsigyti verslo liudijimą kelioms dienoms. Todėl buvo pabrėžiamas ne tiek finansinės paramos poreikis, kiek būtinybė peržiūrėti mokesčių sistemą, atsižvelgiant į verslo kaime sezoniškumą ir mažesnes verslo plėtojimo galimybes nei mieste.

Įgyvendinant šią strateginę paramos kryptį būtų tikslinga naudoti tokias visuomenės pasiūlytas priemones:

- Sukurti viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės mechanizmą, kuris sudarytų sąlygas krašto kelių priežiūrai panaudoti ūkininkų turimą techniką ir sukurtų kaimo gyventojams papildomas darbo vietas.
- Skatinti verslus, sukuriančius darbo vietas nežemdirbiško sezono metu.
- Suteikti mokesčių lengvatas darbdaviams, siūlantiems laikiną darbo vietą žiemos metu.
- Diferencijuoti mokesčių už verslo liudijimą, atsižvelgiant į vykdomos veiklos mastą.
- Sukurti lanksčią epizodinių ir trumpalaikių veiklų lengvatinio apmokestinimo sistemą.
- Atlikti žemės konsolidavimo darbus, kurių dėka miesteliuose būtų suformuotos teritorijos, skirtos verslui.
- Supaprastinti žemės ūkio paskirties sklypų statuso keitimo procedūras.
- Remti keletui verslo įmonių subjektų kaime kurtis ir plėstis reikalingos infrastruktūros sukūrimo projektus.

7 kryptis. Aukštos kvalifikacijos reikalaujančių darbo vietų kaime kūrimas ir palaikymas

Pasisakiusieji Žaliosios knygos diskusijose pabrėžė, kad ateityje darbo vietų kūrimo kaime politika turėtų siekti, jog moralinį ir materialinį pasitenkinimą savo darbu galėtų gauti ne tik darbininkišku profesijų atstovai, bet ir inteligentija. Aukštos kvalifikacijos reikalaujančių darbo vietų kaime kūrimas ir palaikymas pritrauktų į kaimą daugiau išsilavinusių žmonių, galinčių prisidėti prie kaimo gerovės kūrimo.

Igyvendinant šią strateginę paramos kryptį būtų tikslinga naudoti tokias visuomenės pasiūlytas priemones:

- Skatinti mieste įsikūrusias įmones sukurti nuotoline darbo vietas kaimų gyventojams.
- Suteikti pirmenybę kaimo gyventojams, stojantiems į specialybes, susijusias su agrariniu sektoriumi.
- Palaikyti profesines mokyklas, veikiančias kaimo vietovėse.
- Palaikyti ir plėtoti mokslo tyrimo įstaigų veiklą kaimo vietovėse.
- Konkurso būdu finansuoti studijas gerai užsi-rekomendavusiems kaime dirbantiems specialistams aukštajam išsilavinimui įgyti neakivaizdiniu būdu.

Kaimo kaip vietos, į kurią gera atvažiuoti laisvalaikio, vizijos įgyvendinimas

Pasisakiusieji Žaliosios knygos diskusijose išskyrė šias sritis, reikalingas valstybės paramos, norint padaryti daugiau Lietuvos kaimiškų vietovių patraukliomis laisvalaikio praleidimo vietomis:

8 kryptis. Kaimo turizmo sodybų orientacijos į paslaugų atostogaujančioms šeimoms ir užsieniečiams teikimą didinimas

Lietuvos kaimas – daugumos dabartinių miestiečių giminė, todėl jie nuolat ten lankosi, praleidžia vasaros atostogas. Tačiau mirus tėvams jie dažnai parduoda sodybą ir, norėdami apsilankyti savo gimtajame kaime, ieško kur apsistoti. Net ir ta nedidelė dalis Lietuvos gyventojų, kurių jau kelios kartos gyvena didmiesčiuose, vis labiau žavisi atostogomis ar ilgesniais laisvadieniais, praleistais kaime. Tačiau dabartinės Lietuvos kaimo turizmo sodybos mažai pritaikytos poilsiui, atitinkančiam miestiečių reikalavimus. Didelė sodybų dalis labiau orientuojasi į pobūvių organizavimo verslą. Pasisakę Žaliosios knygos diskusijose pageidavo, kad kaimo turizmo sodybose būtų daugiau paslaugų ir pramogų atvykusiems pailsėti su šeima. Jų nuomone, įvairių paslaugų ir pramogų trūkumas Lietuvos kaime taip pat atbaido čia poilsiauti užsieniečius. Pasisakiusieji diskusijose taip pat pasigenda turistinių pažintinių maršrutų po kaimo vietas, to dažnai prašo ir mūsų svečiai iš užsienio. Siekiant sparčiau spręsti šią problemą visuomenė siūlo ateityje daugiau remti:

- Projektus, susijusius su gamtos pažinimo mokymų parengimu, ypač vaikams; sveikatingumo paslaugų teikimu; kultūros paveldą pristančių paslaugų teikimu; pažintinių objektų ir maršrutų parengimu; laisvalaikio reikalingos įrangos nuomos punktų steigimu.
- Turizmą ūkininko ūkyje.
- Edukacines programas dvarų ir etnografinių kaimų teritorijose kaip paslaugą kaimo turizmo sodybose apsisitajusiems žmonėms.
- Kaimo turizmo informacinės bazės tobulinimo projektus, ypač skirtus elektroninių paslaugų poilsiautojams plėtrai.

9 kryptis. Nacionalinio ir regioninio masto renginių organizavimo kaimo vietovėse skatinimas

Renginiai, vykstantys kaimo vietovėse, turėtų pritraukti kuo daugiau miesto gyventojų. Vieną kartą apsilankęs konkrečioje vietovėje ir patyręs ten teigiamų išpūdžių, dažnas panorės vėl grįžti, ir taip duos papildomų pajamų kaimo turizmo sodybų ir kitų vietos verslų savininkams. Be to, ši priemonė leistų žymiai pajavairinti kaimo kultūrinį gyvenimą ir suteiktų galimybę kaimo gyventojams papildomai užsidirbti teikiant įvairiausias paslaugas renginio organizatoriams ir svečiams. Dalis tokių renginių galėtų tapti tradiciniais ir apčiuopiamai prisidėtų prie gyvenimo kaime pagyvavimo.

Igyvendinant šią strateginę paramos kryptį būtų tikslinga naudoti tokias visuomenės pasiūlytas priemones:

- Kasmet rengti ir viešinti „Nacionalinių renginių kaimo vietovėse planą“ (jis galėtų apimti ne tik kultūros ir sporto, bet ir dalykinius renginius, pvz., įvairių asociacijų pagal pomėgius narių metinius suvažiavimus, darbuotojų kvalifikacijai kelti skirtus mokymus ir t.t.).
- Taikyti paramos priemonės, skatinančias įvairias organizacijas savo renginius organizuoti kaimo vietovėse, ypač etnografiniuose kaimuose.
- Sukurti internetinę svetainę, kurioje būtų pateikiama informacija apie renginius Lietuvos kaime.

10 kryptis. „Antrųjų namų“ sklaida Lietuvos teritorijoje

Išaugęs Lietuvos žmonių gyvenimo lygis daugeiui kelia pagundą įsigyti „antruosius namus“ kaime. Šis procesas iki šiol buvo paliktas savieigai. Pasisakiusiųjų nuomone, valstybė turėtų pasinaudoti kaimo politikos priemonėmis reguliuodama šį procesą taip, kad vasarnamiai nesuseteltų populiariausiuose Lietuvos kurortuose ar prie didmiesčių. Šiuo metu būtų sudėtinga atsižvelgti į Žaliosios knygos diskusijų metu išsakytus siūlymus ir surasti lėšų teikti finansinę paramą „antrųjų namų“ savininkams, modernizuojantiems įsigytą seną būstą. Tačiau priimant kaimo politikos sprendimus turėtų būti atsižvelgiama į teigiamą „antrųjų namų“ įtaką Lietuvos kaimo raidai. „Antrųjų namų“ sodybų gražinimas, geru pavyzdžiu skatinantis pasitvarkyti ir nuolatinius kaimo gyventojus, prisideda prie kaimo kraštovaizdžio gerinimo. Vasarnamiuose naudojamos modernios technologijos (geoterminis šildymas, saulės baterijos ir pan.) taip pat skatina vietos gyventojus panašias naujoves įsidiesti savo sodybose. Vasarnamių gyventojai pagyvina vietinę prekybą ir sukuria įvairesnių paslaugų poreikį, atveriantį naujas smulkaus verslo galimybes nuolatiniams kaimo gyventojams. Todėl „antrųjų namų“ kaimo vietovėse procesas neturėtų būti stabdomas vykdant nekilnojamojo turto mokesčių reformą. Nustatant nekilnojamojo turto mokesčio dydį „antrojo būsto“, įsikūrusio nykstančiuose kaimuose ir retai apgyvendintose teritorijose, savininkams galėtų būti taikomas mažesnis mokestis nei populiariausiose kurortinėse vietovėse turimo „antrojo būsto“ savininkams.

Išvados

1. Žalioji knyga žinių visuomenėje tampa ypač veiksmingu instrumentu, nes konsultacijos su visuomene padeda išgauti daug neišreikštinių žinių, kurios leidžia sukurti didelę pridėtinę vertę. Atsakantieji į žaliojoje knygoje keliamus klausimus pasidalina su visuomene savo, kaip specialistų, žiniomis, kurios dažnai taip ir lieka nepritaikytos

kaimo politikoje. Tokiu būdu atsakymai į klausimus, iškeltus žaliojoje knygoje, leidžia integruoti valstybėje sukauptas žinias ir jas panaudoti, tobulinant valstybės tarnautojų siūlomus sprendimus.

2. Būtinybę 2010 m. rengti žaliają knygą apie Lietuvos kaimo ateitį nulėmė šios pagrindinės priežastys:
  - ES vyksta biudžeto ir BŽŪP peržiūra, kuri numato, jog žymiai keisis paramos žemdirbiams ir kaimui modelis;
  - Valstybės institucijos yra kritikuojamos, jog įgyvendindamos esmines reformas, nesitaria su visuomene;
  - Kaimo gyventojų gyvenimo kokybė vis labiau priklauso nuo tarpžinybinių problemų sėkmingo sprendimo. Kaimo žmogui reikalingas kompleksinis požiūris į jo interesus.
3. Lietuvos, kaip ir kitų postkomunistinių šalių, kaimo raidos nuoseklumas buvo sugriautas nacionalizacijos, priverstinės kolektyvizacijos ir kitų rinkos įtaką trikdančių veiksnių. Dėl šios priežasties Lietuvai kyla ypač sunkus uždavinys kuo greičiau nueiti kelią, kuriuo kitos rinkos ekonomikos šalys keliavo daugiau kaip pusę amžiaus. Siekdama turėti konkurencingus kaimiškuosius regionus, Lietuva turi kuo skubiau diegti savo politikoje kaimo politikos priemones, padedančias spręsti žinių visuomenei keliamus uždavinius. Tačiau Lietuva, kaip nelabai seniai įžengusi į rinkos ekonomiką, dar nespėjo pritaikyti visų savo veiksmingumą Vakarų šalyse pademonstravusių kaimo politikos metodų, būdingų industrinei visuomenei. Todėl pagrindinis iššūkis, šiuo metu kylantis nacionalinės Lietuvos kaimo politikos formuotojams, yra tas, kad ruošiantis ES biudžeto ir BŽŪP reformoms po 2013 m. būtina suformuoti visuomenės lūkesčius atitinkančią nacionalinę poziciją. Žalioji knyga padėjo išsiaiškinti, kokie industrinio etapo kaimo politikos elementai tebėra aktualūs Lietuvos kaimui, ir kokie poindustrinio kaimo politikos modelio, kuriuo remiasi ES politikos formuotojai, siekiai gali labiausiai paspartinti Lietuvos kaimo raidą.

Literatūra

1. Atkočiūnienė V. (2008), Kaimo vietovės pokyčių valdymas pagal principą „iš apačios į viršų“. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, 2 (11), p. 50- 62.
2. Boonstra W.J. (2006), Policies in the Polder: How Institutions Mediate between Norms and Practices of Rural Governance. *Sociologia Ruralis*, Vol 46, Number 4, October 2006, p 299-318.
3. Diakosavvas, D. (2006). Coherence of Agricultural and Rural Development Policies, OECD Publishing. Paris.

4. Herrschel, T. (2005) "Competing Regionalisation" Through Territory and Cluster Networks: Experiences from Post-Socialist Eastern Germany. *GeoJournal*, Volume 62, Number 1, January, 59-70.
5. Jasaitis J. (2008), Šiuolaikinio lietuviškojo kaimo vizijos kūrimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, 2 (11), p. 15-26.
6. Johnson T. G (2001). Focusing on Differences: A New Approach for Rural Policy. *The Main Street Economist*, July. Prieiga internete: < http://www.kansascityfed.org/ruralcenter/mainstreet/MSE_0701.pdf > [žiūrėta 2007-01-30].
7. Knickel, H., Renting, M. (2000). Methodological and conceptual issues in the study of multifunctionality and rural development. *Sociologia Ruralis*, 40,4, 512-518.
8. Kostov, P., Lingard, J. (2001). Integrated rural development - do we need a new approach? *73rd Seminar of the European Association of Agricultural Economists*, Ancona, 28-30 June. Prieiga internete: < <http://www.econ.univpm.it/eaee/papers/KOSTOV.pdf> > [žiūrėta 2007-01-30].
9. Kraybill, D., Kilkenny, M. (2003). Economic Rationales For and Against Place-Based Policies. AAEA-RSS Annual Meeting, Montreal, July 27-30.
10. Marsden, T. (2006). New questions and challenges for rural development and agri-food policies: lessons and convergences from the European experience. Institute for Transport and Rural Research, University of Aberdeen. Prieiga internete: <www.abdn.ac.uk/irr/documents/Terrypaperforweb.doc > [žiūrėta 2008-10-20].
11. Melnikienė, R., Vidickienė, D. (2008). Lietuvos kaimiškųjų regionų kaip gyvenamosios vietos patrauklumo vertinimas. *Žemės ūkio mokslai*. t. 15. Nr. 1, 51–59.
12. O'Conner, D. et al (eds) (2006). Driving rural development: policy and practice in seven EU countries. Royal van Gorcum, Assen, The Netherlands.
13. OECD (2005). Building Competitive Regions: Strategies and Governance. - OECD Publishing.
14. OECD (2006 a). Rural Policy Reviews. The New Rural Paradigm: Policies and Governance. - OECD Publishing.
15. OECD (2006 b). Reinventing Rural Policy // The OECD Policy Brief. Prieiga internete: <<http://www.oecd.org/dataoecd/18/9/37556607.pdf>> [žiūrėta 2009-05.25].
16. Storti, D., Henke, R., Macri, M. C. (2004). The new European rural policy: a comparative analysis across regions. EU. *87 Seminar of the European Association of Agricultural Economists Assessing Rural Development Policies of The CAP*, Vienna, 21-24 April 2004.
17. Svirskis A. (2008), Lietuvos kaimas: žvilgsnis į istoriją, dabartį ir ateities vizija. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, 2 (11), p. 8-14.

D. Vidickienė, R. Melnikienė

The Expectations of Society for Rural Development in Lithuania

Summary

Authors of this paper present the main theoretical assumptions and implementation experience of the "Green paper" policy planning method for identifying strategic guidelines for rural development in Lithuania. The "Green paper" policy planning method was used in Lithuania for the first time. This method enables to involve society to discuss about rural development policy vision and strategic guidelines for rural development. In this case policy formation process can include not only knowledge of invited experts but also implicit (tacit) knowledge of society. Knowledge of society has an important role for developing post-industrial knowledge society in Lithuania. The expectations of society are becoming an important rural policy-making factor because number of persons employed in agriculture is drastically decreased and in order to preserve the viability or rural areas it is important to change policy from sectoral paradigm to the place-based policies. These structural changes in employment in rural areas have taken place in Lithuania in recent years.

Proposals of society for the green book "Future of Rural areas in Lithuania" were systemized and strategic guidelines for rural development were proposed. These strategic guidelines ensure that integrated approach for setting fundamental parameters of life quality in rural areas would be used when formulating rural development policy. Measures for rural policy should help to make rural areas in Lithuania attractive place to live where you can have favourite job and pleasing place to spend your leisure time. Paper also reflects changes in values of society, new approach to the processes of agriculture, emphasizing the importance of the family farm for rural areas in Lithuania, emphasizing not only economic but also social and cultural importance of the family farm traditions, while maintaining a clean and healthy environment for future generations.

Keywords: Green paper, rural development policy vision, strategic guidelines for rural development.